

Забезпечення конкурентоспроможності небанківських фінансових установ

Досліджено теоретико-методологічні аспекти щодо підвищення конкурентоспроможності небанківськими фінансовими установами на ринку фінансових послуг України. Запропоноване визначення термінів «небанківські фінансові установи» та обґрунтовано науково-методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності небанківських фінансових установ, розроблено рекомендації щодо вдосконалення механізму державного впливу на підвищення їх конкурентоспроможності. Запропоновано заходи щодо позиціонування небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг з метою забезпечення їх конкурентоспроможності.

Ключові слова: небанківські фінансові установи, конкурентоспроможність небанківських фінансових установ, фінансові посередники, конкуренція.

Небанківські фінансові установи – об’єктивно необхідне явище в ринковій економіці, вони не тільки є потужними конкурентами банків у боротьбі за вільні грошові капітали, що само по собі має позитивне значення, а також виступають постачальниками фінансових послуг, виконання яких не вигідне чи законодавчо заборонене банкам. До небанківських фінансових установ в Україні згідно з законодавством відносять: страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, інвестиційні і фінансові компанії, кредитні спілки, лізингові компанії, ломбарди, довірчі товариства тощо. На сьогодні ці установи мають значний потенціал для досягнення конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг, проте не використовують його повною мірою.

Проблемам становлення і розвитку небанківських фінансових установ присвячені роботи багатьох вітчизняних науковців: О. Барановського, З. Ватаманюка, Н. Внукової, О. Вовчак, О. Дорош, П. Зимова, С. Зубик, І. Каракулової, М. Козоріз, В. Корнеєва, Р. Коцовської, А. Кузнецової, А. Криклій, М. Лапішко, С. Маслової, В. Міщенко, І. Недбаєва, О. Овчиннікової, Г. Партин, А. Пересади, С. Реверчука, М. Савлука, Т. Смовженко, Н. Ткаченко, В. Унінець-Ходаківської, В. Шелудько, І. Школьник, С. Черкасової та ін.

Теоретико-методологічні та прикладні питання розвитку конкуренції та забезпечення конкурентоспроможності висвітлено у наукових працях М. Портера і К. Прахалада. На дослідження цих авторів у своїх роботах, що стосуються оцінки конкурентоспроможності фінансових установ, опираються М. Блауг, О. Васюренко, Г. Кузиков, Ф. Шпиг, І. Цюбер та ін.

Відаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених з даної проблематики, слід зауважити, що існує потреба в її подальшому дослідженні. В економічній літературі та в нормативних документах відсутнє чітке визначення небанківських фінансових установ та існують розбіжності щодо їх класифікації. У зв’язку з цим пропонуємо

власне визначення: небанківські фінансові установи – це професійні учасники ринку фінансових послуг, що спеціалізуються на наданні однієї або кількох фінансових послуг окремому сегменту клієнтів шляхом акумуляції та розміщення тимчасово вільних грошових коштів фізичних та юридичних осіб на фінансовому ринку, а їх класифікацію розширено такими ознаками: види операцій, види наданих послуг, групи споживачів, форма власності, підпорядкованість, сфера діяльності (страхові, недержавного пенсійного забезпечення, кредитні, інвестиційні установи). Такий підхід дає можливість систематизувати небанківські фінансові установи відповідно до сфер конкуренції на ринку фінансових послуг.

Конкуренція у сфері небанківських фінансових установ має характерні риси, що визначають її особливе місце в теорії конкуренції та відрізняють від конкуренції в інших галузях економіки. До таких особливостей слід віднести: розвиненість форм конкуренції і високий рівень її інтенсивності; суб'єктами конкуренції виступають не тільки небанківські фінансові установи, а також банки; конкурентне середовище ринку фінансових послуг являє собою численні сектори, в кожному з яких небанківські фінансові установи можуть виступати в ролі як продавців, так і покупців; конкуренція серед небанківських фінансових установ має здебільшого видовий характер, що пов'язано зі значним рівнем диференціації фінансових послуг; у деяких випадках послуги, які надаються небанківськими установами, не мають конкурентоспроможних банківських заміників (субститутів).

На основі узагальнення та систематизації поглядів видатних економістів [1; 4] на проблему конкуренції та конкурентоспроможності фінансових посередників пропонуємо розглядати конкурентоспроможність небанківських фінансових установ як ринкову позицію установи, яка характеризується ефективністю діяльності та здатністю надавати якісні фінансові послуги відповідно до потреб клієнтів і для них виділити у фінансовому секторі три рівні конкурентної боротьби: конкуренція між небанківськими установами (міжгрупова); конкуренція між небанківськими установами та банками (міжвидова); конкуренція всередині окремого виду небанківських установ (внутрішньогрупова).

Ефективне функціонування небанківських фінансових установ в умовах ринкової економіки відбувається за умов наявності конкурентного середовища на ринку фінансових послуг. Конкурентне середовище небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг – це специфічна сфера конкурентної взаємодії небанківських фінансових установ, поведінка яких формується за умов сукупності чинників, що визначають відповідний рівень розвитку ринку фінансових послуг. Чинники впливу на конкурентне середовище доцільно групувати за такими ознаками: чинники зовнішнього середовища прямої дії (державне регулювання, суб'єкти ринку, умови функціонування ринку фінансових послуг, ринку цінних паперів та міжнародного ринку капіталів, інформаційне середовище); чинники зовнішнього середовища непрямой дії (науково-технічний прогрес, система економічних відносин в державі, політичні обставини, соціально-культурні обставини, регіональні та природні умови, економічне

середовище, міжнародна ситуація); чинники внутрішнього середовища (система менеджменту, система маркетингу, технічні засоби та технології, фінансове забезпечення, наявність висококваліфікованого персоналу). Проведене дослідження [3] підтвердило висновок, що кожен чинник, який впливає на формування конкурентного середовища на ринку фінансових послуг для небанківських фінансових установ, тісно пов'язаний з іншими і залежить від них.

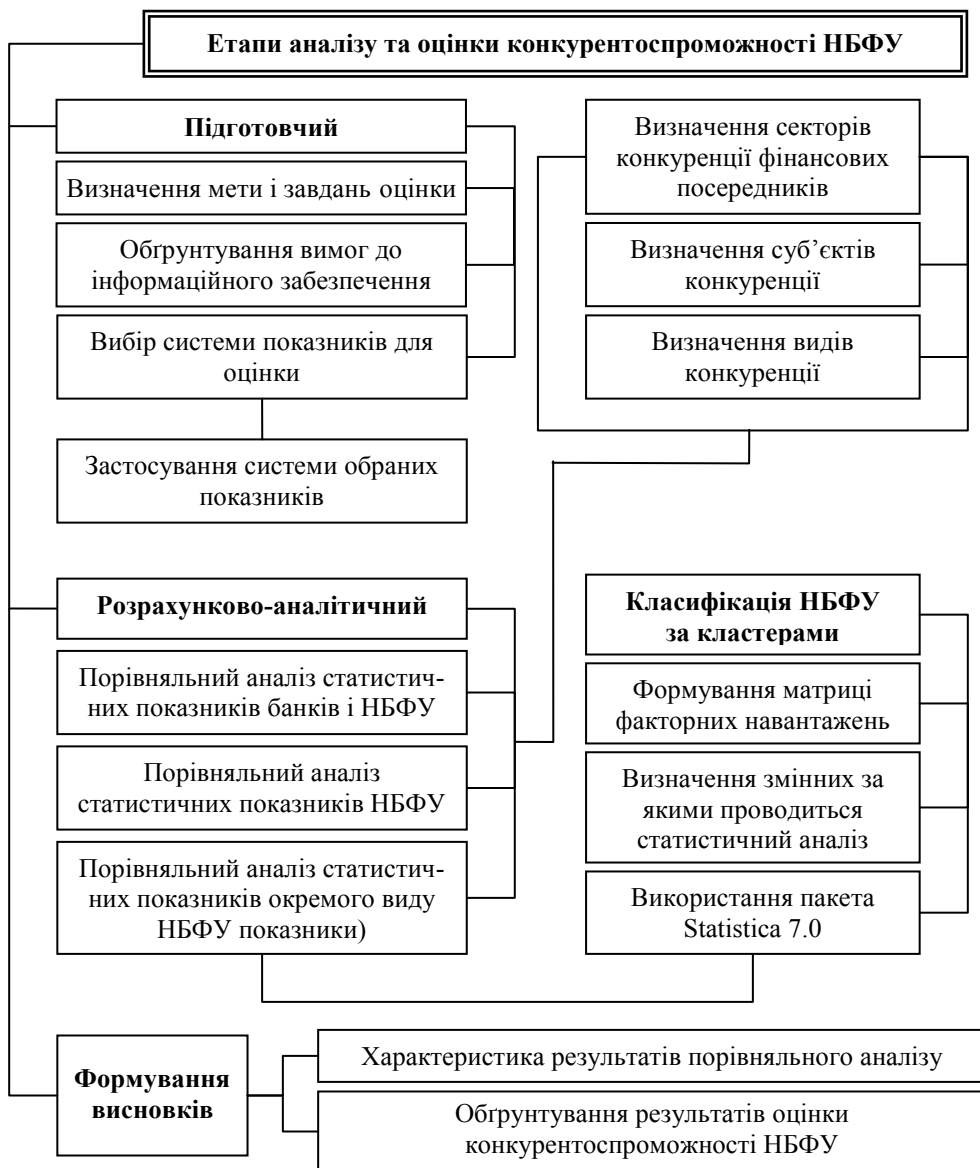

Рис. 1. Схема послідовності проведення аналізу та оцінки конкурентоспроможності небанківських установ (Власна розробка автора)

У зв'язку зі складністю та багатоаспектністю проблеми оцінки конкурентоспроможності небанківських фінансових установ доцільним є поетапне проведення аналізу діяльності небанківських фінансових установ із виділенням трьох етапів: підготовчого, аналітично-розрахункового, формування висновків та визначення напрямів використання результатів аналізу для підвищення конкурентоспроможності небанківських фінансових установ (рис. 1).

Оцінку конкурентоспроможності небанківських фінансових установ необхідно провадити на трьох рівнях конкуренції (між небанківськими установами та банками; між окремими видами небанківських фінансових установ; усередині окремого виду небанківських установ), оскільки суб'єктами конкуренції на ринку фінансових послуг є: банки, страхові компанії, кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди, лізингові та факторингові компанії, фінансові компанії, ломбарди, довірчі товариства, а об'єктами конкуренції – найпоширеніші сегменти ринку фінансових послуг, у межах яких конкурують ці установи.

Аналіз конкурентоспроможності небанківських фінансових установ проводиться на основі порівняння показників розміру активів, обсягів і частки кредитування, залучених коштів; цін на фінансові послуги, повноти мережі філій та регіональних особливостей функціонування, частки охоплення ними ринку фінансових послуг. Проте конкуренцію банкам, зокрема в залученні грошових коштів, можуть скласти лише кредитні спілки за рахунок вищих процентних ставок за депозитами своїх членів.

Можливим є розрахунок показника «частка охоплення ринку фінансових послуг небанківськими фінансовими установами» ($ЧФ$) за формулою:

$$ЧФ = \frac{\Phi}{NE}, \quad (1)$$

де Φ – чисельність фізичних осіб, споживачів даних фінансових послуг;
 NE – загальна чисельність населення, зайнятого економічною діяльністю.

Для визначення потенційної можливості просування на ринку певних небанківських послуг необхідно розраховувати показник рівня потенційної можливості розвитку ($ЧФ_n$) як різницю між потенційно можливим рівнем охоплення ринку фінансових послуг (дорівнює 1) і фактичним його значенням ($ЧФ$).

$$ЧФ_n = 1 - ЧФ, \quad (2)$$

де 1 – потенційно можливий рівень;
 $ЧФ$ – фактична частка охоплення ринку фінансових послуг.

Визначальним аспектом забезпечення конкурентоспроможності небанківських установ є побудова процедури їх конкурентоспроможної стратегії, основою якої є системний підхід до формування і реалізації цієї стратегії, який повинен відбуватися з дотриманням певної послідовності, і зворотного впливу на кожному етапі, з урахуванням конкурентних переваг небанківських установ на ринку фінансових послуг, за умов

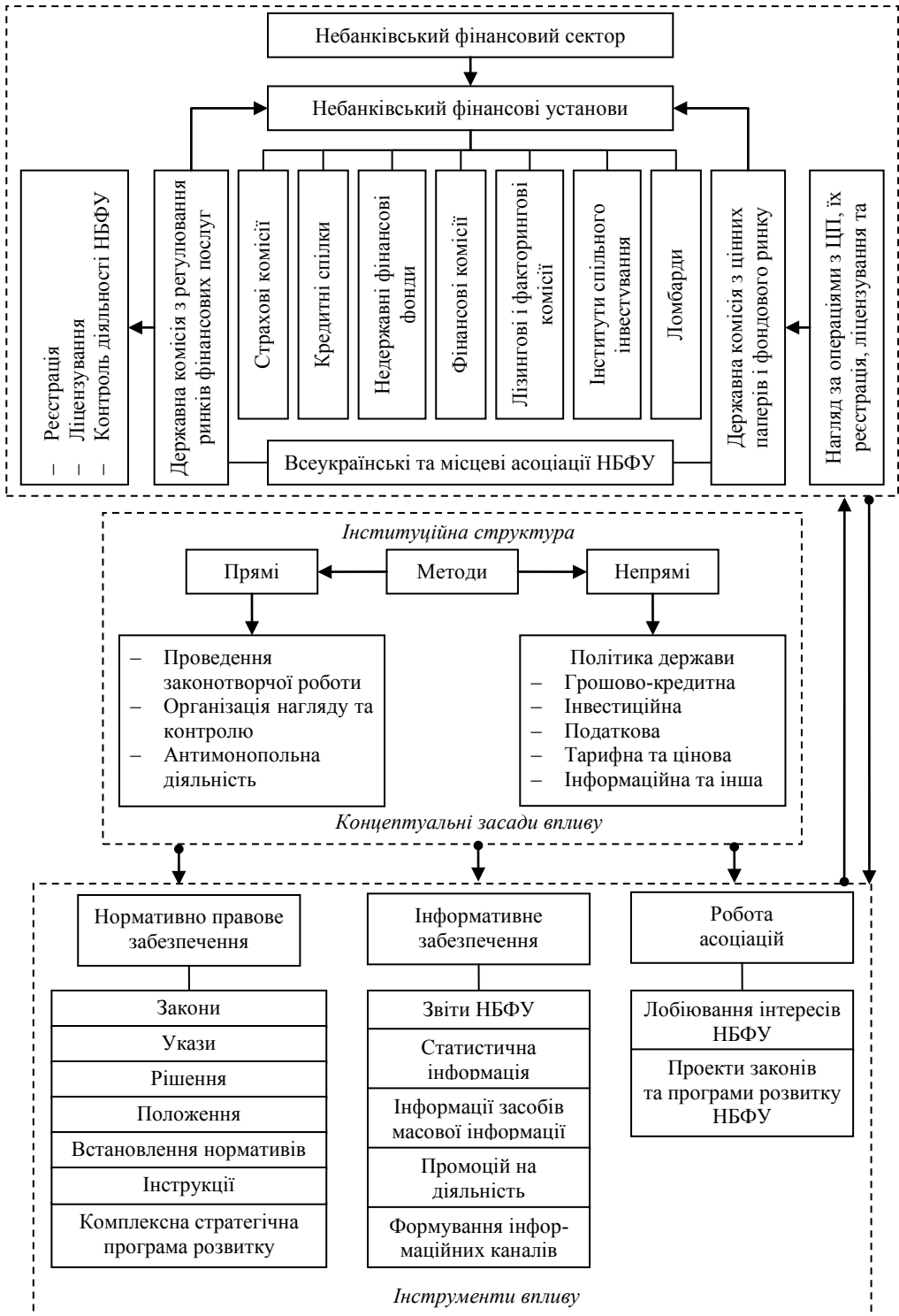

Рис. 2. Механізм державного впливу на підвищення конкурентоспроможності небанківських фінансових установ (Власна розробка автора)

досягнення першочергових і другорядних цілей за напрямками: маркетинг, управління, організаційно-технічний та фінансово-економічний розвиток. Дотримання цієї процедури небанківськими фінансовими установами забезпечить підтримку та посилить їх конкурентну позицію на ринку фінансових послуг.

Визначальним чинником забезпечення конкурентоспроможності небанківських установ на фінансовому ринку є процес державного регулювання їх діяльності. На нашу думку, необхідно удосконалити механізм державного впливу на підвищення конкурентоспроможності небанківських фінансових установ на основі побудови цілісної системи взаємозв'язків інституційної структури, концептуальних засад та інструментів впливу (рис. 2). Також потрібно внести зміни до законодавства щодо фінансових послуг, пов'язаних із перерозподілом повноважень органів нагляду, зокрема: Держфінпослуг надати право реєструвати (надавати статус фінансової установи), ліцензувати (надавати ліцензії на здійснення фінансових послуг за видами), контролювати (встановлювати нормативи, звітність тощо) для всіх без винятку небанківських фінансових установ, діяльність яких базується на залученні та розміщенні залучених коштів; до компетенції ДКЦПФР необхідно віднести питання нагляду за операціями з цінними паперами, що може проявлятися у формі реєстрації таких операцій (випуску, емісії цінних паперів тощо), їх ліцензування та контролю за ними. Механізм державного регулювання має ґрунтуватися на розробленні та реалізації стратегії розвитку небанківських фінансових установ; встановленні єдиних вимог до стандартів надання небанківських фінансових послуг; гармонізації законодавства, на основі якого функціонують небанківські фінансові установи з європейськими стандартами; приведенні статистичної і бухгалтерської звітності небанківських фінансових установ у відповідність із міжнародними стандартами; вирішенні методологічних питань, у тому числі відпрацюванні критеріїв і процедур оцінки діяльності небанківських фінансових установ, проведенні їх постійного моніторингу; посиленні вимог до капіталізації з метою підвищення платоспроможності небанківських фінансових установ, ліквідності їх активів, а також довіри до них з боку потенційних клієнтів; координації роботи та рекомендаційному підході щодо співпраці з асоціаціями окремих видів небанківських фінансових установ.

Позиціонування небанківських фінансових установ є важливим засобом щодо забезпечення їх конкурентоспроможності та формування конкурентних переваг на ринку фінансових послуг, яке включає комплекс заходів, що сприятимуть розширенню сфери діяльності небанківських фінансових установ, підвищенню якості послуг, які вони надають, формуванню довіри до них з боку потенційних інвесторів та клієнтів за рахунок реалізації цілеспрямованої інформаційної політики та промоційної діяльності Держфінпослуг, асоціацій, об'єднань небанківських фінансових установ та самих небанківських фінансових установ. Позиціонування

небанківських фінансових установ необхідно провадити на основі послідовності впровадження комплексу заходів (рис. 3).

Розв'язання проблеми формування довіри до небанківських фінансових установ потребує розроблення і реалізації спеціальної державної програми «Повернення довіри населення до фінансових установ», а з метою забезпечення позитивного іміджу та уникнення репутаційних ризиків небанківських фінансових установ необхідно створити багаторівневу систему управління реноме, включаючи до її складу профільні державні установи (насамперед Національний банк України, Міністерство фінансів, Держфінпослуг, ДКЦПФР та інших), окремі банківські та небанківські

Рис. 3. Позиціонування небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг (Власна розробка автора_

фінансові установи. Потрібна масштабна просвітницька програма для журналістів, низка PR-заходів за участі міжнародних фінансових організацій, які свідчили б про стабільність і перспективи сектору.

Список використаних джерел

1. Зимов П. Фінансове посередництво : [навч. посібник] / П. Зимов, С. Зубик. – К. : КНЕУ, 2004. – 288 с.
2. Лапішко М. Л. Механізм державного забезпечення конкурентоспроможності небанківських фінансових установ / М. Л. Лапішко, О. П. Сидельник // Науковий вісник НЛТУ України : [зб. наук. праць]. – 2009. – № 19.5. – С. 194–202
3. Лапішко М. Л. Методика оцінки конкурентоспроможності небанківських фінансових установ / М. Л. Лапішко, О. П. Сидельник // Вісник УБС НБУ. – 2009. – № 2 (5). – С. 136–141.
4. Шпиг Ф. І. Банківська конкуренція під впливом іноземного капіталу : [монографія] / Ф. І. Шпиг. – Суми : Ділові перспективи, 2006. – 288 с.

Сидельник Е. П. Обеспечение конкурентоспособности небанковских финансовых учреждений.

Исследованы теоретико-методологические аспекты по повышению конкурентоспособности небанковскими финансовыми учреждениями на рынке финансовых услуг Украины. Предложено определение терминов «небанковские финансовые учреждения» и обоснованы научно-методические подходы к оценке конкурентоспособности небанковских финансовых учреждений, разработаны рекомендации по совершенствованию механизма государственного воздействия на повышение их конкурентоспособности. Предложены мероприятия к позиционированию небанковских финансовых учреждений на рынке финансовых услуг с целью обеспечения их конкурентоспособности.

Ключевые слова: небанковские финансовые учреждения, конкурентоспособность небанковских финансовых учреждений, финансовые посредники, конкуренция.

Sidelynk O. P. Maintenance of Non-Bank Financial Institutions Competitiveness.

Theoretical and methodological aspects of competitiveness improvement by non-bank financial institutions at financial services market in Ukraine are examined. Definition of term “non-bank financial institutions” is proposed and scientific and methodical approaches to assessing the competitiveness of non-bank financial institutions are substantiated. Recommendations for improving the mechanism of state influence on increase of their competitiveness are developed. The measures for positioning non-bank financial institutions at financial services market in order to ensure their competitiveness are proposed.

Keywords: non-bank financial institutions, non-banking financial institutions competitiveness, financial intermediaries, competition.

Надійшло 29.04.2013 р.